

Na kraju prvog broja: Čemu “Eko-Eko”?¹

Iako hrvatsku historiografsku situaciju danas stvaraju i razmjerno brojni časopisi, velika većina njih ne djeluje po kriterijima jasno artikuliranih problemskih, teorijskih ili metodskih orijentacija. To može biti njezina prednost, ali i ozbiljna manjkavost. Načelno pravo svakog stručnog doprinosa da bude legitimno uvršten u bilo koje stručno izdanje nikada se ne bi smjelo podcjenjivati. Tim je važnije imati na umu što historijska znanost u nekom jednoznačnom, jasno razgraničenom smislu danas više ne postoji. Historijska znanost je i kod nas suočena s gotovo nepreglednim mnoštvom disciplinarnih izazova. Ona ne može izbjeći imperativima znanstvenog dijaloga koji je danas vjerojatno zahtjevniji nego ikada ranije u povijesti znanosti. Specijalizacije su u bilo kojoj znanosti danas umnogostručenije nego ikada, a nasuprot tome, i imperativi globalnog mišljenja neupitniji su nego ranije.

Međutim, postojeća “otvorenost” historiografskih časopisa kod nas u pravilu nije takve naravi. Ona je obično uvjetovana baštinjenim tradicijama, neki put inercijama, ponajčešće stečenim institucionalnim, staleškim pravima. Najrjeđe je riječ o inovacijski orijentiranim časopisnim projektima, o nastojanjima da kultura povijesnog mišljenja kod nas stekne neke nove vrijednosti koje mogu biti baština povjesničara, ali i svakog drugog tko kritički misli u prostornovremenskim kategorijama, dakle s čovjekom, koji je pritom i sam u pitanju, u središtu tog diskursa.

“Eko-Eko” bi htio biti takav časopis ponajprije u jednoj, kod nas ukorijenjenoj tradiciji koja je istodobno uvijek bila nekako suspektna, a to je tradicija ekonomske historije. Posljednjih je desetljeća ekonomska historija u nas nesumnjivo gubila “dah”, što je bilo u potpunom nesuglasju s njezinim brojnim razvojnim trendovima u svijetu, posebno u, kako se to obično kaže, razvijenom, zapadnom svijetu, kojemu i sami želimo pripadati. Iako se i kod nas povećava broj ekonomskih historijskih istraživanja, konceptualnih teškoća je sve više, a interes za raspravu o njima u stalnim je usponima i padovima. Tradicionalna ekonomska historija, koja bi bila “analogna” tradicionalnoj političkoj, kulturnoj ili bilo kojoj drugoj strukovnoj “Teildisziplin”, koliko god uvijek iznova mogla biti korisna u prikupljanju brojnih obavijesti pa i rekonstrukciji fenomena i/ili procesa koji kod nas historiografski još nisu elaborirani, krajnje je ograničen “okvir” za problematike s kojima se inovacijski orijentirana historijska znanost danas suočava. Bilo koji problem ekonomske historije danas može biti i predmetom istraživanja nove kulturne historije, historijske antropologije, ekohistorije itd. Ekonomska historija, koju zanimaju samo fenomeni tradicionalnih ekonomskih zakonitosti i cijeli repertoar istraživačkih pitanja s njima, dragocjena je vrijednost baštine i vrelo novih istraživačkih poticaja. Međutim, ekonomska

¹ Uredništvo napominje da je prvotni naziv ovoga časopisa trebao biti “Eko-eko”, no početkom 2005. je radi jasnoće naslova odlučeno da se riječi “Eko-eko” prošire na “Ekonomska i ekohistorija”. “Eko-eko” će i dalje ostati radna i upotrebna skraćenica punog naziva ovoga časopisa.

historija kojoj je u središtu čovjek sa svim svojim radnim, praktičnim, kreativnim potencijalima nužno mora biti otvorena prema drugim disciplinama, u smislu interdisciplinarnosti pa i transdisciplinarnosti. U tom se prostoru želi kretati “Eko-Eko”.

Povijest rada i povijest poduzetništva dva su primjera disciplina koje su se izvorno razvile u posljednjim desetljećima u obzoru modernizacijskih teorija i koje kod nas još jedva da imaju sljedbenika. Međutim, danas se one u svijetu razvijaju dalje i s nerijetko potpuno novim pretpostavkama. Danas je svakome tko kritički misli jasno da je povijest rada nerazlučiva od povijesti nerada, da je pitanje što je uopće ljudski rad itd. Danas je svakome tko kritički misli jasno da ljudsko poduzetništvo nije nešto što bi se nužno moralo redukcioniistički svoditi na iskustvo “građanskog društva” u kapitalističkom smislu itd. Spomenuo sam samo ta dva primjera koji sugeriraju potrebu da se temeljnu problematiku ekonomske historije i kod nas počne zahtjevnije postavljati, i to upravo zbog razvojnih potreba hrvatske historiografije. “Eko-Eko” će u tom smislu ponajprije podržavati interdisciplinarna pa i transdisciplinarna istraživanja kojima su izvorišta u ekonomskoj historiji i ekohistoriji.

Uostalom, sam pojam “ekonomska historija” u etimološkom smislu i danas je tome dovoljan poticaj. Peto izdanje “Grčko-hrvatskog rječnika”, koje je pripremio Milivoj Sironić (ŠK: Zagreb, 2000.), kada je temeljni pojam *oikos* u pitanju, bilježi sljedeća značenja: “1.a. kuća, stan, koliba, palača, prebivalište; šator; ležaj, gnijezdo; 1.b. soba, dvorana. 2.a. kućanstvo, gospodarstvo, kuća i dvor, vlasništvo, imovina. 2.b. obitelj, porodica, rod, družina, služinčad. 3. domovina, otadžbina.” (nav. dj., str. 290) Što sve nije tu! I “gnijezdo”, i “ležaj”, i “kuća”, i “palača” te “kućanstvo” i “imovina”, pa “rod”, pa “služinčad” te na kraju “domovina” i “otadžbina”. Kada se sjetimo da i pojam “ekologija” te “ekohistorija” imaju u jezgri isti taj pojam, tada se podsjetimo da su odnosi između pojmova “nomos” i “logos” sve prije nego jednoznačni. Za razliku od ekologije, ekohistorija je disciplina koja svu ekološku problematiku dosljedno nastoji problematizirati u prostorno-vremenskim kategorijama. Time se suočavamo s uistinu izazovnom spoznajom da je europska moderna konstituirala dvije znanstvene discipline koje prividno imaju malo što zajedničkog jedna s drugom kada je riječ o tradicionalnom poimanju znanstvenih disciplina. Spoznaja je tim izazovnija što se danas bez konceptualnih teškoća suočavamo s krajnje sugestivnom, “jednostavnom” spoznajom da je bilo što što čovjek radi, što čovjek stvara kao praktično biće, uvijek na neki način izravno povezano s “gnijezdom” u kojem je povijesno djelatan. Neki put nas to “gnijezdo” može zanimati u najdoslovnijem značenju, a nekad će se njegovo značenje protegnuti na cijeli planet Zemlju. U tom je smislu i “Eko-Eko” otvoren projekt.

Rijetko u kojoj struci danas ima toliko “katastrofičara” kao u ekologiji pa i u ekohistoriji. Francuski demograf i kulturni antropolog Hervé Le Bras je u svojoj relativno nedavno objavljenoj knjizi “Les limites de la planète: mythes de la nature et de la population” (Flammarion: Paris, 1994.) uočio da su se katastrofična izvođenja ekologa silno razlikovala ponajprije ovisno po tome koja je znanstvena paradigma kada bila dominantna. U sedamdesetim godinama predviđanja su se izvodila demografski, danas ponajčešće biološki ili genetički itd. Srž je problema u tome, smatra Le Bras, što je većina problema s kojima se svijet danas suočava, a koji su u jezgri i ekonomske historije i ekohistorije, ljudske, odnosno društvene naravi. Ljudska praksa u bilo kakvu okolišu, bilo koji fenomen antropizacije, bilo koji ekosistem, uvijek

otvaraju i temeljna pitanja moći, vlasti, interesa, svega onoga što od Adama Smitha, Karla Marxa i Maxa Webera, da ne spominjem njihove prethodnike sve do Herodota ili nasljednike sve do danas, ljudsku praksu u ljudskom okolišu čini povijesnom. U tome je najveća ljudska šansa, ali i nova odgovornost koja nije samo znanstvene naravi. I to je prostor u kojem bi se htio kretati "Eko-Eko".

Nedavno se na moju inicijativu u hrvatskom prijevodu pojavila i prva europska ekohistorija u nas. (Riječ je o djelu Roberta Delorta i Françoisa Waltera "Povijest europskog okoliša", izvorno objavljenu u Parizu 2001. godine, a u hrvatskom prijevodu 2002., u izdanju naklade Barbat.) Delort i Walter, zapadnjaci s distancom prema svome civilizacijskom iskustvu, ističu: "Zapadnjaci, u ime svojih biblijskih srodnika, traže povijest koja se odvija između prošlosti i sadašnjosti i vodi u budućnost. Za njih prostor evoluirao u vremenu i čovjek se mijenja u okolišu koji se mijenja. U takvim prilikama razumije se povijesna ekologija, koja proučava prostor i vodi računa o vremenu, ekohistorija (ecostoria, ecological history, historische Oekologie), nazvana još i 'environmental history', odnosno povijest okoliša kad je riječ o ljudskom okolišu i njegovim promjenama." (Delort & Walter, 1992: 7-8) Dakle, ne treba od ekohistorije očekivati "čuda" jer je i ona "dijete" europskog scijentiziranog humanizma, doduše s mnogo više kritičkog skepticizma nego što je to još u nedavnoj europskoj prošlosti bilo uobičajeno. Međutim, težište je na "ljudskom okolišu i njegovim promjenama", dakle i na ljudskoj praksi u najširem smislu tog pojma. Takva je i zamišljena orijentacija ovog časopisa.

Na kraju, "Eko-Eko" je intergeneracijski projekt u hrvatskoj historiografiji. Prof. dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević posljednjih je desetljeća s rijetkom dosljednošću održavala tradiciju ekonomskohistorijskih istraživanja u hrvatskoj historiografiji, neovisno o tome je li to bilo konjunktorno ili ne. Njezina su istraživanja također uvijek na različite načine bila otvorena i prema društvenim i prema okolišnim vidovima povijesti ljudskog rada, što je i bio razlog da su se oko nje okupljali mladi suradnici koji su trebali podršku za svoje inovativnije projekte. Među njima se svojom marljivošću te istodobnoj posvećenosti i ekonomskoj historiji i ekohistoriji u posljednje vrijeme nesumnjivo izdvaja Hrvoje Petrić, znanstveni novak u međunarodnom istraživačkom projektu "Triplex Confinium: hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu, 1500. - 1800." Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U tom projektu, koji sam utemeljio 1996. godine, ekohistorija je od početka, u interdisciplinarnom smislu, bila u središtu pozornosti. Tako se i moglo dogoditi da se u pokretanju ovog časopisa nađu zajedno Društvo za hrvatsku ekonomsku i ekohistoriju, Sekcija za ekonomsku i socijalnu povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb i projekt "Triplex Confinium". U tom su se poslu zajedno s nama našli i naši prijatelji iz inozemstva, čija su imena navedena u impressumu. Još nešto. Nije slučajno da je tom projektu inicijalnu podršku dala izdavačka kuća Meridijani, koju je utemeljio prof. dr. sc. Dragutin Feletar, jedan od onih hrvatskih geografa čiji su misaoni i radni horizonti uvijek bili mnogo širi od bilo kojih ustaljenih disciplinarnih ograničenja. Nadajmo se da će u toj tako pluralističkoj, a ipak usmjerenoj suradnji "Eko-Eko" biti na razini izazova s kojima se suočio.

U Zagrebu, svibnja 2005. godine

Prof. dr. sc. Drago Roksandić,
predsjednik Međunarodnog uredničkog vijeća

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Scientific Research Journal for Economic and Environmental History

Volumen 1 / Broj 1
Zagreb-Samobor 2005.
ISSN 1845-5867
UDK 33 9 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju

Izdavačka kuća Meridijani

Obrtnička 17, 10430 Samobor

tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321

e-mail: meridijani@meridijani.com

www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb
(moderator: mr. sc. Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekt »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediteranskom kontekstu« Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
(voditelj: prof. dr. sc. Drago Roksandić)

Urednici / Editors-in-chief:

Mira Kolar-Dimitrijević, Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Močanin,
Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb, Hrvatska)

Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula, Hrvatska*), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska),

Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*),

Halil Inalcik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Aleksandar Jakir (*Marburg, Njemačka*),

Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska),

Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*),

Daniel Patafta (*Rijeka, Hrvatska*), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska),

Nataša Štefanec (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*),

Milan Vrbanus (Zagreb, Hrvatska), Zlata Živaković Kerže (*Osijek, Hrvatska*)

Grafički urednik / Graphic design:

Alojz Zaborac

Prijelom / Layout:

Hrvoje Herceg

Lektura / Language editing:

Lidija Menges

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2005.

Adresa uredništva / Mailing adresss:

Hrvoje Petrić (urednik)

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet

Ivana Lučića 3

HR-10000 Zagreb

e-mail: h.petric@inet.hr

h.petric@ffzg.hr
